

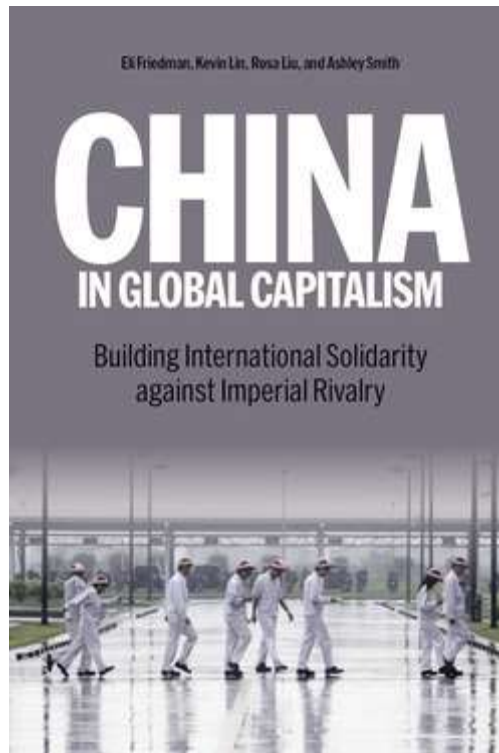
Chris Slee

Kina: En ny imperialistisk kapitalistisk makt

Maj 2025

Ur Links International Journal of Socialist Renewal

Om Eli Friedman, Kevin Lin, Rosa Liu och Ashley Smith: *China in Global Capitalism: Building International Solidarity Against Imperial Rivalry*, Haymarket Books, 2024.

China in Global Capitalism är en utmärkt introduktion till dagens Kina. Den diskuterar det kinesiska samhällets natur och orsakerna till Kinas växande konflikt med USA.

Boken inleds med att (enligt min mening övertygande) hävda att: ”2000-talets Kina är kapitalistiskt”. [s. 11] Författarna visar att vinstintresset dominerar ekonomin:

Inom en rad olika sektorer är det tydligt att ekonomin styrs av produktion av varor för vinstens skull, inte av produktion för människors behov...

Varor som mat, bostäder, utbildning, hälsovård, transport och tid för fritid och umgänge tillhandahålls inte av staten. Istället måste den stora majoriteten av Kinas befolkning sälja sin arbetskraft – sin förmåga att arbeta – till privata eller statliga företag i utbyte mot en lön för att kunna betala för sina nödvändiga behov. [s. 14]

Detta är en stor förändring jämfört med det tidigare systemet:

Framväxten av en kapitalistisk arbetsmarknad var politiskt omstridd i slutet av 1970-talet, då många inom KKP [Kinas kommunistiska parti] fortfarande stödde det maoistiska systemet med livstidsanställning, den så kallade ”Risskålen av järn”. Även om lönerna var mycket låga under detta system, hade arbetare i städerna i de flesta företag gratis eller nästan gratis tillgång till bostäder, utbildning och hälsovård. Viktigast av allt var att det var nästan omöjligt att avskeda någon från sin anställning... Men på 1990-talet hade staten tydligt beslutat att kapitalistiska

arbetsmarknader var framtiden, vilket tydligast signalerades genom 1994 års arbetsrättslag, som fastställde en rättslig ram för lönearbete... I stället för att införa en starkt reglerad arbetsmarknad efter socialdemokratisk modell (som många reformatorer ville), har arbetskraften kommersialiserats och förblir i hög grad informell. [s. 15]

Författarna hävdar att den kinesiska staten

styr i kapitalets allmänna intresse... Statens kapitalistiska natur är mycket tydlig i politiken på arbetsplatserna. Kina har upplevt en explosion av arbetarkravaller under de senaste tre decennierna; landet är världsledande när det gäller vilda strejker. Hur reagerar staten när arbetarna använder sig av den gamla traditionen att vägra att arbeta för kapitalet? Polisen ingriper nästan uteslutande på arbetsgivarnas vägnar mot arbetarna, en tjänst som de tillhandahåller både privata inhemska, utländska och statliga företag. Det finns otaliga exempel på att polisen eller statligt sponsrade ligister har använt tvång för att bryta en strejk. [s. 17]

De förklarar att det inte finns några äkta fackföreningar:

Den enda lagliga fackföreningen är *Allkinesiska fackföreningsfederationen*, en organisation som kontrolleras av KKP. I stället för att företräda arbetarna och försvara deras intressen säkerställer Allkinesiska fackföreningsfederationen arbetsfred för företagen. Det är inte överraskande att det är standardpraxis att företagets personalchefer utses till ordförande för fackföreningen på företagsnivå. [s. 18]

Kapitalister har tillåtits att gå med i KKP och statliga organ:

Under Nationella folkkongressens (NFK) session 1998–2003 utgjorde arbetare bara 1 procent av representanterna, medan företagare utgjorde 20,5 procent, en markant förändring jämfört med 1970-talet. Idag har NFK och Kinesiska folkkongressen en häpnadsväckande koncentration av plutokrater. År 2018 hade de 153 rikaste medlemmarna i dessa två centrala regeringsorgan en sammanlagd förmögenhet på uppskattningsvis 650 miljarder US-dollar. [s. 19]

Precis som i USA finns det en ”svängdörr” mellan företag och statliga institutioner. [s. 19]

Kinas relativt starka statliga sektor inom ekonomin anges ibland som bevis för att Kina inte är kapitalistiskt. Författarna påpekar dock att före den nyliberala eran var statliga företag vanliga i kapitalistiska länder. Dessutom har Kinas statliga sektor skurits ned drastiskt:

Tiotal miljoner arbetare i den statliga sektorn blev uppsagda under 1990-talet och början av 2000-talet som en del av statens kampanj för att ”krossa Risskålen av järn”. Privatiseringskampanjen kastade ut arbetarna på en arbetsmarknad som de var helt oförberedda på, vilket ledde till existentiella kriser och massiva klasskamper. Efter denna våg av utförsäljningar och stöld av arbetarnas pensioner har de återstående statliga företagen utsatts för marknadskrafterna, även när det gäller arbetsvillkoren. [s. 21]

Detta inkluderar den utbredda användningen av tillfälligt anställda.

En ”imperialistisk makt”

Författarna hävdar att Kina har blivit ”en ny imperialistisk makt”:

Den kämpar för sin andel av världsmarknaden, förstärker underutvecklingen i det globala söder och sluter avtal för att säkra resurser över hela världen. Kinas integration i den globala kapitalismen har skapat både samarbete och konkurrens mellan Kina och USA samt andra imperialistiska makter. [s. 27]

Kinas ekonomi har vuxit snabbt:

Kinas ekonomi exploderade från bara 6 procent av USA:s BNP 1990 till 80 procent 2012. Multinationella företag drev på boomen. Men Kina krävde att utländska högteknologiska och kapitalintensiva företag skulle överföra sin teknik till lokala statliga och privata företag. På så sätt stödde den kinesiska staten utvecklingen av inhemskt kapital och gjorde det möjligt för det att konkurrera i det globala systemet. [s. 32]

Författarna menar att Kina har bidragit till den fortsatta underutvecklingen i det globala söder:

I Latinamerika har dess billiga export undergrävt regionens industrier och reducerat länderna till att exportera råvaror till Kina – den klassiska beroendefällan. [s. 34]

Kina har också ökat sina militärutgifter till 293,35 miljarder dollar 2021, vilket är näst högst i världen efter USA. [s. 41]

Landet har också bedrivit ett aggressivt program för att upprätta militärbaser på öar som det gör anspråk på i Sydkinesiska havet samt territoriella anspråk mot olika stater i Östkinesiska havet...

Denna maktprojektion i Sydkinesiska och Östkinesiska havet har fört Kina i konflikt med flera asiatiska stater, såsom Japan, Filippinerna, Brunei, Taiwan, Vietnam, Indonesien och Malaysia. [s. 42]

Författarna konstaterar att

trots sin uppgång är Kina fortfarande beroende av utvecklade kapitalistiska länder, särskilt USA. Det behöver dem både för marknader och för insatsvaror, särskilt avancerade mikrochips som det ännu inte kan tillverka själv. [s. 43]

Jag håller med om att Kina i allt högre grad agerar som en imperialistisk makt. Men situationen är komplex: Kinas arbetarklass är fortfarande hårt exploaterad av utländskt kapital, ett mönster som vanligtvis är kännetecknande för ett halvkolonialt land.

Motstånd

Kinas snabba ekonomiska tillväxt kallas ibland ett "mirakel". Men författarna säger

Kinas tillväxt bygger på utsugning av arbetarklassen, obetalt reproduktivt arbete, särskilt av kvinnor, och berövande av människors mark, naturresurser och kollektivt ägda tillgångar. Dessa former av utsugning och stöld gynnar inte bara Kinas eliter, utan har också bidragit till att säkerställa kapitalismens lönsamhet på global nivå och därmed berikat företag och investerare från de rika länderna i Nordamerika, Europa och Asien. [s. 47]

Det har också förekommit motstånd mot förtryck och utsugning:

Bönderna har konsekvent kämpat mot korrupta och antidemokratiska metoder för övertagande av mark och marknadsanpassning. Deras motsvarigheter i städerna har gjort detsamma. Folk har organiserat sig mot rivning av hela stadsdelar på begäran av markgiriga byggherrar och deras allierade i stadens styre. På 1990-talet mobiliserade arbetare mot stölden av offentliga tillgångar under privatiseringen av statliga företag... Inflyttade arbetare från landsbygden har tagit upp motståndskampen inom fabrikerna och i den snabbt växande tjänstesektorn...

De sociala oroligheterna ökade dramatiskt under 1990- och 2000-talen. "Massincidenter", som regeringen kallar kollektiva aktioner av arbetare och bönder med mer än 25 deltagare, uppgick till 87 000 år 2005, det år då regeringen slutade rapportera statistik...

Även utan formell organisation har dessa kamper vunnit viktiga symboliska, juridiska och materiella segrar över både staten och kapitalet. [s. 47–48]

Många strejker har resulterat i löneökningar eller bättre arbetsvillkor. Men oroligheterna har också tvingat regeringen att ändra en del av sin politik.

Ett exempel är motståndet mot privatiseringen av statliga företag:

Arbetarna motsatte sig dessa marknadsreformer med en våg av kamp. Från slutet av 1990-talet till slutet av 2000-talet organiserade de protester och strejker mot uppsägningar, pensionsstöld och privatiseringar. Det kanske mest kända exemplet är rörelsen i Liaoyang 2002, där tiotusentals arbetare vid statliga företag reste sig mot fabriksnedläggningar, vilket hotade den sociala stabiliteten. Många andra protester använde radikal taktik som väg- och järnvägsblockader. 2009 tillfångatog arbetare vid Tonghua Iron and Steel Group i Jilinprovinsen en chef från ett privat företag som ledde privatiseringsarbetet och slog ihjäl honom. Staten svarade med förtryck,

arresteringar och långa fängelsestraff för ledarna. Arbetare som förlorade sina jobb hamnade på den privata arbetsmarknaden utan större hopp om att hitta anständigt arbete. Deras hårda motstånd bidrog dock till Hu Jintaos beslut att avstå från ytterligare privatiseringar av statlig industri. [s. 55]

Ett annat exempel är de inflyttade arbetarnaskamp:

Inflyttade från landsbygden är andra klassens arbetare i det skitade inhemska medborgarskapssystemet. De är utestängda från sociala tjänster i sina nya hemstäder eftersom deras hushållsregistrering, deras *hukou*, är knuten till deras hembyar på landsbygden. Å ena sidan ger deras tillgång till förmåner dem en viss buffert under perioder av arbetslöshet. Å andra sidan gör deras osäkra ställning i städerna dem till en extremt exploaterbar arbetskraft för både kinesiska och multinationella företag...

Dessa arbetare svarade på exploateringen med militanta arbetarkamper, precis som arbetarklassen i andra länder som genomgått liknande industrialiseringsprocesser. Deras krav handlade främst om löner, arbetsvillkor och rättsligt skydd...

I ett försök att dämpa denna våg av stridbarhet införde den kinesiska regeringen arbetsmarknadsreformer som slog fast grundläggande rättigheter för de arbetande... Detta lyckades dock inte dämpa strejkerna eller protesterna, utan kan i själva verket ha inspirerat arbetarna genom att belöna deras handlingar och ge dem rättslig legitimitet...

Arbetarna gick till offensiv och krävde löneökningar utöver de lagstadgade kraven. En strejk vid Hondas transmissionsfabrik i Nanhai utlöste en massiv strejkvåg inom bilindustrin sommaren 2010. [s. 55-57]

Boken diskuterar kvinnors förtryck och feministiskt motstånd. Privatiseringen har fördjupat förtrycket av kvinnorna. Tidigare tillhandahöll statliga företag bostäder, hälsovård, barnomsorg och äldreomsorg till sina anställda. Privatiseringen innebar att dessa tjänster försvann.

Föräldrar måste betala för kommersiell barnomsorg, ta hand om barnen hemma eller, i många fall för migrerande arbetare, be mor- och farföräldrar i hembyarna att ta hand om dem.

Idag är Kina ett av de få länder i världen där det inte finns några statliga utgifter för omsorgstjänster för barn under tre år. [s. 64]

Denna situation ökar kvinnornas börda och har bidragit till den ökande löneskillnaden mellan män och kvinnor.

Vissa kvinnor har organiserat sig för att försöka förbättra situationen. En grupp som kallar sig Ung feministisk aktivism har

Drivit kampanjer, protesterat, drivit rättsprocesser, skapat plattformar på sociala medier, spelat teater och anordnat maratonlopp, allt för att kräva reformer som ska motverka könsdiskriminering och våld i samhället. [s. 71-72]

Fem ledare för gruppen arresterades 2015.

Kinas nationella frågor

Kina har 56 officiellt erkända etniska grupper, men 92 procent av befolkningen tillhör den han-kinesiska majoriteten. Minoriteterna bor främst i Kinas periferi.

Dessa områden har upplevt uppror:

Från 2008 till 2020 var Kinas periferi skådeplats för ett intensivt socialt motstånd. Under dessa tolv år inträffade massiva omvälvningar i Tibet, Xinjiang och Taiwan. Hongkong har upplevt två spektakulära massuppror, först 2014 och sedan igen 2019. [s. 77]

Det fanns olika omedelbara orsaker till dessa händelser, men

i skarp kontrast till karaktären av protesterna i Kinas kärnregioner präglades alla av öppen

fientlighet mot den kinesiska staten. [s. 77]

När det gäller Tibet säger författarna:

Även om regionens BNP-tillväxt har varit imponerande, har de flesta bra jobb och entreprenörs-möjligheter gått till han-bosättare... Diskriminering av tibetaner på arbetsmarknaden är väl dokumenterad...

Han-bosättare i tibetanska regioner har varit de överväldigande vinnarna av ökade statliga utgifter för infrastruktur – och dessa projekt innebär ofta att tibetanska befolkningar fördrivs och berövas sin egendom. [s. 81]

Tillsammans med förtrycket av den tibetanska kulturen har den ekonomiska diskrimineringen lett till ”en smygande bitterhet mot det han-koloniala styret”. [s. 82] Författarna säger att:

Inför ett sådant nationell förtryck har tibetanerna rätt till nationell självbestämmande och rätt att forma sin egen framtid som de finner lämpligt. [s. 83]

Situationen är liknande i Xinjiang:

Centralregeringen har finansierat stora infrastrukturprojekt och stimulerat privata investeringar i regionen...

Uigurerna har dock haft liten nytta av Xinjangs imponerande ekonomiska tillväxt, vars frukter till stor del har gått till han-bosättarna. Denna rasojämlikhet är ett resultat av diskriminering inom skolan och på arbetsmarknaden. För att avancera i Kinas högre utbildningssystem krävs att man behärskar mandarin, vilket är en klar nackdel för personer som har uiguriska som modersmål (liksom personer som talar tibetanska, kazakiska och andra minoritetsspråk). [s. 84]

Denna situation ledde till rasupplöpp 2009, följt av

en lågintensiv och ibland våldsam upprorisk rörelse [som] pågick i flera år. Uigurer utförde ett stort antal knivattacker mot polisstationer i Xinjiang. [s. 85]

Den kinesiska staten inledde ett ”folkkrig mot terror” för att utrota ”islamistisk extremism”. Författarna beskriver detta ”krig” så här:

År 2017 hade staten byggt upp enorma läger, förskönat kallade ”omskolningscentra”, där hundratusentals muslimer fängslades. Även om man påstod att det bara handlade om arbetsmarknadsutbildning, har omfattande läckor och offentligt tillgängliga regeringsdokument avslöjat att lägren var avsedda att främja ”avradikalisering” och en känsla av ”etnisk enhet” samt underkastelse under KKP:s styre. [s. 85]

Uigurnas språk och kultur har attackerats och ett ”dystopiskt övervakningssystem” har skapats i hela Xinjiang. [s. 85]

Västerländska företag har dragit nytta av förtrycket av uigurerna genom att leverera en del av övervakningstekniken och använda tvångsarbetare i lägren för att producera varor för försäljning på världsmarknaden.

Protesterna i Hongkong fokuserade främst på demokratiska rättigheter – motstånd mot repressiva lagar och krav på fria val. Författarna hävdar att bristen på demokrati hänger samman med den mycket stora ekonomiska ojämlikheten i Hongkong, där en rik oligarki kontrollerar regeringen medan det finns otillräckligt med allmännyttiga bostäder och fattiga människor ”tvingas tränga ihop sig i små lägenheter med orimliga hyror”. [s. 90] Diskriminering av dem som inte talar mandarin orsakar också missnöje.

Taiwan har aldrig kontrollerats av KKP, men KKP hävdar att det är en del av Kina eftersom det en gång var en del av Qing-imperiet. Taiwan styrdes av Japan mellan 1895 och 1945, och övertogs sedan av Guomindang (GMD), det USA-stödda parti som styrde Kina fram till dess det besegrades av KKP 1949.

Författarna säger att det taiwanesiska folket såg GMD som en ”brutal ockupationsmakt”. När de gjorde uppror ”svarade GMD med brutalt förtryck, dödade tusentals och arresterade och torterade tusentals fler”. [s. 94]

På 1980-talet lyckades Taiwans demokratiörelse vinna politisk liberalisering och parlamentarisk demokrati. Samtidigt skapade Deng Xiaopings marknadsreformer möjligheter för taiwanesiska kapitalister i Kina:

Taiwanska företag har investerat enorma summor i Kinas snabbt växande exportzoner. Det mest kända exemplet är Foxconn, som i Kina fann en fackföreningsfri miljö med lokala myndigheter som kunde säkra stora markområden och en enorm arbetskraft till låga priser... Ironiskt nog har det varit KKP:s gamla fiende GMD som har förespråkat en djupare integration mellan de två ekonomierna på uppdrag av Taiwans rika elit. [s. 96]

Men 2014

strömmade hundratusentals människor ut på gatorna för att uttrycka sitt motstånd mot ett nyliberalt handelsavtal som skulle stärka Kinas ekonomiska inflytande. Hundratusen demonstranter ockuperade lagstiftningsbyggnaden i flera veckor och mobiliserade massivt stöd från allmänheten i ett framgångsrikt försök att stoppa handelsavtalet. [s. 97]

Sammanfattningsvis skriver författarna:

KPK:s öppna omfamning av hanchauvinism och etnonationalism har således utlöst kamp för nationell självbestämmande inom dess territorium och i dess periferi. [s. 99]

De erkänner att västerländska politiker försöker dra nytta av sådana rörelser, men hävdar att vänstern bör stödja kampen för demokrati och självbestämmande.

USA och Kina

Rivaliteten mellan USA och Kina växer:

Som konflikten om Taiwan tydligt visar har Kinas uppgång som ny kapitalistisk makt lett till en allt hårdare konfrontation med USA. [s. 103]

Fram till Trumps första mandatperiod hade USA:s politik gentemot Kina varit ”en kombination av inneslutning och överenskommelse”. [s. 108] USA försökte integrera Kina i sin nyliberala världsordning.

Samtidigt förblev Washington försiktigt på grund av Pekings ovilja att fullt ut följa dess diktat, och garderade sig därför genom att behålla delar av en politik för inringning av Kina. Till exempel behöll man sin omfattande arkipelag av militärbaser i Asien-Stillahavsområdet och patrullerade regelbundet dess vatten, inklusive Taiwansundet, med hangarfartyg och slagskepp. [s. 109]

Trump intog en mer öppet fientlig hållning, inledde ett tullkrig och försökte stoppa tekniköverföringen mellan amerikanska och kinesiska företag. Biden har i stort sett fortsatt denna politik. Författarna kommenterar att:

Denna konflikt har satt igång en omstrukturering av globaliseringen, som splittrar systemet i rivaliserande nationella säkerhetsblock inom vissa strategiska ekonomiska områden, samtidigt som de globala leveranskedjorna upprätthålls inom andra. [s. 121]

Det pågår också ett ”kapprustning i regionen”, där USA, Kina och andra stater ökar sina militärutgifter. [s. 122]

Miljön

Kina blev världens största utsläppare av koldioxid 2006. År 2019 var Kinas årliga koldioxidutsläpp dubbelt så stora som USA:s. Industrialiseringen har också lett till förorening av mark, vatten och luft.

Dessa problem är en följd av Kinas kapitalistiska utveckling:

Multinationella företag ... flyttade många av sina ”smutsiga industrier” till Kina, där miljöreglerna var och är slappa. [s. 127]

Föroreningarna har lett till massprotester:

Faktum är att folkligt missnöje och motstånd har tvingat staten att vidta åtgärder som åtminstone delvis åtgärdar miljöförstöringen. Till exempel har folklig kritik från stadsbor mot luftföroreningar i storstäder som Peking tvingat regeringen att stänga eller flytta högt förorenande industrier. [s. 130–131]

Internationell solidaritet

Mot bakgrund av den intensifierade rivaliteten mellan USA och Kina argumenterar författarna för internationell solidaritet:

Båda staters härskare använder nationalism för att avleda folkets ilska mot förtryckta människor och sina imperialistiska rivaler. Samtidigt har ökad utsugning och förtryck lett till och kommer att leda till intensiva strider bland arbetare och förtryckta i både USA och Kina. I detta sammanhang måste vänstern anta en tydlig strategi för att bygga internationell solidaritet underifrån mot både imperialistiska stater och deras härskande klasser. [s. 163]

De tillägger:

Vår uppgift är att sammanfoga nätverk av aktivister, hur rudimentära de än må vara, i USA, Kina och på andra håll, vilka i framtiden kan göra ömsesidig solidaritet från gräsrotsnivå till en kraft som kan motverka den globala kapitalismen, stormaktsnationalismen och de interimperialistiska rivaliteter som de underblåser. [s. 175]

Översättning: Martin F

Lästips

Följande artiklar handlar främst om den kinesiska kapitalismens utveckling och Kinas relationer till omgivande stater, i synnerhet Taiwan:

Maurice Meisner: [Maos Kina och efteråt](#) (1999) Om perioden då den kapitalistiska utvecklingen tog fart.

[Perspektiv på Kina](#). Artiklar ur *New Left Review* (2019)

Au Loong-Yu: [Att vara mot USA:s militarisering av Asien-Stilla havet får inte innebära tystnad om Kinas växande imperialism](#). Intervju med kinesisk vänsteraktivist (2023)

Michael Pröbsting: [Om omvandlingen av samhällelig egendom under Kinas parti-stat-regim](#) (2024)

Pierre Rousset: [KINA – en ny imperialism uppstår](#) (2021) och [Krisen vid Taiwansundet: geopolitiska konflikter och taiwanesernas rätt till självbestämmande](#) (2022)

Se även följande om Kinas allt viktigare internationella roll under de senaste åren:
[Ryssland, Kina, USA, Indien och det nya kalla kriget](#). (2022)

[Kina och Afrika](#) (2023)

Sylvie Kaufmann: [Ny maktbalans Nord-Syd. Och det går undan ...](#), (2023)

[Vart går Brics?](#) (2023)

[Kina, Ryssland, USA och Ukraina](#) (2023)

[Moskva, Beijing och Washington – den globala maktbalansen i förändring](#), (2025)